

Medeni Haklar ve Hizmetlere Erişimle İlgili Mülteci Kadınların Güçlendirilmesi

Hatay Sahası
İyi Uygulamalar ve Öğrenilmiş Dersler Raporu
2018

hayata destek

This programme is funded
by the European Union.

hayatadestek

Hayata Destek Derneği doğa ya da insan eliyle meydana gelen afetlerden etkilenmiş toplulukların temel hak ve ihtiyaçlarına erişimlerini sağlamak amacı ile kurulmuş bir insani yardım kuruluşudur. Temelleri 2005 yılında atılan Hayata Destek, alışmalarını Acil Yardım, Mülteci Destek, Mevsimlik Tarımda Çocuk Koruma ve Sivil Toplumda Kapasite Geliştirme alanlarında yürütmektedir. Bu kapsamda hayata destek olurken insanlık, ayırım gözetmeme, tarafsızlık, bağımsızlık ve hesap verebilirlik ilkeleri çerçevesinde çalışmalarını şekillendirmektedir.

www.hayatadestek.org | info@hayatadestek.org

Rapor: Kevser Pehlivan

Fotoğraflar: Hayata Destek

Editör: Fatih Kıyman, iğdem Usta Güner

Grafik Tasarım: Damla Tasarım

Teşekkür: Hayata Destek mensuplarına ve projenin gönüllü kadınlarına teşekkür ederiz. Proje kapsamında birlikte çalıştığımız çok sayıda mülteci aile ve bireyin yanı sıra, tecrübelerini bizlerle paylaşarak bu raporun hazırlanmasına destek veren kamu görevlilerine, sivil toplum kurumları ve diğer kuruluşlara minnettarız.

Feragatname: Bu yayın Avrupa Birliğinin finansal desteği ile üretilmiştir. Yayının içeriğinden sadece Hayata Destek Derneği sorumlu olup bu içerik herhangi bir biçimde Avrupa Birliğinin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir. Bu yayının içeriği BM Kadın Biriminin ve Yönetim Kurulunun ya da BM Üye Devletlerinin görüşlerini yansıtmamaktadır. Bu yayındaki tespitler bir ülkenin ya da toprağın, o topraktaki otoritelerin ya da sınırların yasal statüsü hakkında herhangi bir görüş ifade etmez. Metin resmi yayım standartları uyarınca gözden geçirilmemiştir ve BM Kadın Birimi birimi hatalardan sorumlu değildir.

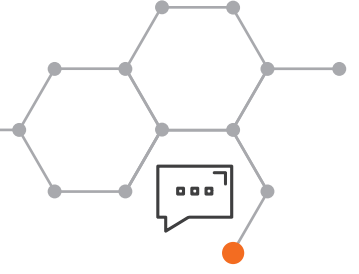
© 2018, Hayata Destek

Tüm hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir parçası Hayata Destek'in açık yazılı izni olmaksızın yeniden üretilemez, tıpkıbasımı yapılamaz, kopyalanamaz ya da satılamaz.

İçerik

- 1 Hayata Destek Direktörü'nden
 - 2 Giriş
 - 3 Bağlam ve Sorun Analizi
 - 6 "Medeni Haklar ve Hizmetlere Erişimle İlgili Mülteci Kadınların Güçlendirilmesi" - Hatay Sahası
 - 7 Proje Sonuçları ve Aktiviteler
 - 12 Projedeki İyi Uygulamalar
 - 14 Projedeki Zorluklar
 - 16 Öğrenilmiş Dersler
 - 18 Ölçme ve Değerlendirme-Veriler
 - 19 Sahadan Hikâyeler
 - Gönüllü kadınların gözünden proje
 - Katılımcıların gözünden proje
 - 24 Sonuç
 - 24 Kaynakça
 - 25 Ek 1: Proje Aktivitelerinin Etkisi Üzerine Bir Ön Değerlendirme
 - 35 Ek 2: Proje Materyalleri
-

Hayata Destek Direktörü'nden

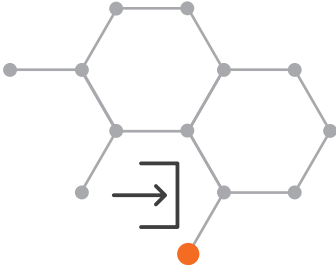
Farklı kültürlerden zarar görmüş topluluklarla çok çeşitli koşullarda çalışan bir insani yardım kuruluşu olarak, zarar gören topluluk üyelerinin, zorunlu yer değiştirme ve mahrumiyetten doğan problemlerine yönelik çözüm süreçlerine bizzat katıldıklarında oluşan müthiş etkiyi daima tecrübe ettik.

Suriyeli mültecilerle yürüttüğümüz çalışmalar da farklı olmadı. Suriye'deki

şiddetten kaçanlara ilk olarak aynı yardım ve nakit yardımı yaptık. İhtiyaçlar değiştiçe ve mülteci nüfusla güven ilişkimizi güçlendirdikçe harekete geçtik, topluluk üyelerini yalnızca kendileri için değil, akranları ve toplulukları için de kendi çözümlerini geliştirmek üzere güçlendirdik. Temas ettiğimiz hayatların sayısı ve yarattığımız etkinin ölçeği, krizin ilk yıllarında başarabildiğimiz seviyelerin oldukça üzerine çıktı.

Bu değişim, tüm insani yardım programlarımızda başarmak istediğimiz bir olgu. Bu projede yer alan, kendine inanan ve kendi yaşamlarının yanı sıra başkalarının yaşamlarında da değişim yaratma cesaretini gösteren tüm mülteci kadınlara teşekkürlerimi sunuyorum.

Sema Genel Karaosmanoglu
Direktör
Hayata Destek Derneği

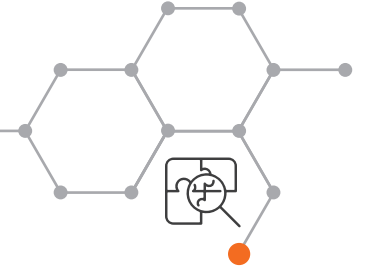
Giriş

Okumakta olduğunuz rapor, Hayata Destek Derneği'nin Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women) desteği ile Hatay'da 7 Şubat -31 Ekim 2018 tarihleri arasında yürütmüş olduğu "Mülteci kadınların adalet hizmetlerine erişimde farkındalıklarının artırılması" (Awareness raising among refugee and migrant women on how to access justice services) projesinin, öğrenilen dersler ve iyi uygulamalar raporudur.

Rapor, medeni haklara erişimin yanı sıra cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet (CTCDŞ) başlıklarında yapılan bilgilendirme ve farkındalık çalışmalarının Suriye krizinden etkilenen mülteci kadın ve kız çocuklarının yaşamlarında yarattığı somut etkilere

odaklanmaktadır. Buna ek olarak, projenin yürütüldüğü ülke ve şehirdeki koşullar, projenin içeriği, aktiviteleri, karşılaşılan zorluklar ve bunlarla baş etme yöntemleri, 'gönüllülük temelli topluluk içi çalışma' yönteminin avantaj ve dezavantajları, sahadan hikâyeler ve proje ekibinin önerileri de rapor kapsamına alınmıştır.

2018 Şubat - Ekim ayları arasında Hatay'da yürütülen projeye 16 kadın gönüllü olarak destek vermiş ve projede 1276 kişiye ulaşılmıştır. Projenin mülteci kadınların yaşamlarında yarattığı fark ve değer, bilgilendirme çalışmaları aracılığıyla elde ettiğimiz sayılardan çok daha büyük anlam taşımaktadır.

Bağlam ve Problem Analizi

Ataerkil yapıyla doğrudan ilişkili olan kadına yönelik şiddet, 1990'ların başından bu yana Türkiye'deki kadın hareketinin en önemli gündem konularından biridir. Türkiye, 2011 yılında İstanbul Sözleşmesi'ni imzalamış ve kadına yönelik şiddet konusunu ele almada uluslararası insan hakları normlarına ve yaklaşımlarına saygı gösterilmesi çabalarını ortaya koymuştur. Ancak bu gelişmelere rağmen kadına yönelik şiddet, Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında en önemli zorluklardan biri olmaya devam etmektedir. Hacettepe Nüfus Etütleri Araştırma Merkezi'nin 2014 yılı "Türkiye'de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması" verilerine göre, Türkiye genelinde kadınların %36'sı yaşamının herhangi bir döneminde fiziksel şiddete maruz kaldığını ifade etmektedir. Bir başka deyişle, her 10 evli kadından neredeyse 4'ü eşi veya birlikte olduğu erkeklerin fiziksel şiddetine maruz kalmıştır.¹

2011'de Suriye'de iç savaşın başlamasıyla birlikte, Türkiye başka bir karmaşık sorunla karşı karşıya kalmıştır. Yedinci yılında Suriye'deki kriz yoğunlaşmakta ve Türkiye'ye yerleşen mülteci sayısı artmaya devam etmektedir. Türkiye ise dünyanın en yüksek mülteci nüfusuna ev sahipliği yapar konuma gelmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

(GIGM) veri tabanı, Türkiye'de geçici koruma rejimine kayıtlı toplam mülteci sayısının Ekim 2018 itibarıyla 3.587.930 olduğunu göstermektedir. Bu nüfusun 171.640'i Geçici Barınma Merkezleri'nde, bunun dışındaki nüfus Türkiye'nin farklı illerinde, şehirlerde veya kırsal bölgelerde yaşamaktadır. Yine Ekim 2018 istatistiğine göre, Türkiye'deki bütün Suriyeli mültecilerin %45,6'sı kadındır ve mültecilerin tamamının yüzde 50'sinden fazlası 17 yaş veya altıdır. Bu veriler, Suriyeli mültecilerin çoğunluğunun kadın veya çocuk olduğuna işaret etmektedir. Türkiye, Suriyeli mültecilere temel haklarını sunmak ve sağlık hizmetleri de dâhil olmak üzere sosyal hizmet temelli ihtiyaçlarını karşılamak yönünde çaba göstermektedir.²

Geçici koruma statüsü, Suriyeli mültecilerin temel hizmetlere ve haklara erişmesini mümkün kılsa da birçok mülteci ailenin dil engelleri, karmaşık kayıt süreçleri ve destekleyici belgeler için katı gereklilikler nedeniyle hizmetlere erişimde hala zorluklarla karşılaştığı gözlenmektedir. Bunlara ek olarak, yaşanan zorunlu göç krizi, CTCDŞ türleri de dâhil olmak üzere mülteci kadınlar için çeşitli güvenlik açıkları ve güvensizlik biçimleri yaratmıştır. CTCDŞ Türkiye'de kronik bir sorundur ve şimdi mülteci kadınların ve kız çocuklarının dâhil

1. <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/KKSA-TRAnaRaporKitap26Mart.pdf>

2. http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

olmasıyla sorun büyümüştür. CTCDSŞ odaklı destek mekanizmalarının nasıl işlediğine dair bilgi eksikliği ve dil engeli, mülteci kadınları cinsel saldırı ve sömürüye karşı son derece savunmasız kılmaktadır ve bu tip vakalarda destek almalarını zorlaştırmaktadır.

Kadınları pasif göç edenler olarak gören bazı akademik çalışmalar; kadınların savaş, etnik özellikler, dini kimlik veya cinsiyete bağlı olarak uğradıkları ayrımcılık nedeniyle zorunlu göçe maruz kaldıklarını göz ardı etmektedir. Bu anlayış, zorunlu göçe maruz kalan göçmenlerin yarısını oluşturan kadın nüfusun ihtiyaçlarının göz ardı edilmesine ve kadınların daha fazla istismara maruz kalmalarına neden olmaktadır. Göç konusundaki çalışmalar göçün karar alma, yola çıkma, yerleşikleşme veya geri dönmeyi barındıran süreçlerinde, cinsiyet kimliğinin en az sosyo-ekonomik sınıf, ulusal kimlik ve kültür kadar önemli olduğunu ortaya koymuştur.³

Kadınlar da bütün sığınmacılar gibi baskı, zulüm ve korku içinde olmaları nedeniyle göç etmek zorunda kalmaktadır. Ancak erkeklerden farklı olarak kadınlar, 1951 Sözleşmesi'nde özel olarak yer verilmeyen toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık; sosyal ve kültürel önyargılardan kaynaklanan baskı ve zulüm; geleneklerle ilişkili bedensel ve ruhsal sağlıklarını bozan zarar verici uygulamalar; cinsel istismar; cinsel şiddet ve

aile içi şiddet gibi esas olarak 'kadın olmalarından' kaynaklı zulüm ve baskılardan kaçmak için de ülkelerini terk etmek ve başka bir ülkeye sığınmak zorunda kalabilirler.⁴

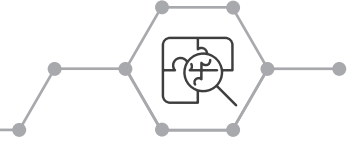
Göç sürecinden özellikle kadınlar ve çocuklar olumsuz yönde etkilenir. Cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa, göç sürecinde iki kat daha fazla maruz kalırlar. Cinsel istismar, şiddet, vasıfsız işçi olarak çalıştırılma ve bununla birlikte gelen aşağılanma gibi insanlık dışı muamelelerle mücadele etmek zorunda kalırlar. Tam da bu nedenle, kadınlar bu alanda özel ilgiyi hak etmektedir.

Hayata Destek'in 2017'de faaliyet gösterdiği 8 ilde (İstanbul, Adana, Mersin, Şanlıurfa, Hatay, Diyarbakır, Mardin, Kayseri) yapılan ihtiyaç değerlendirme anketinin sonuçları, cinsiyete dayalı şiddet hakkında konuşmanın zorluğunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların sadece % 8'i cinsiyete dayalı şiddet hakkında daha fazla bilgi alma ihtiyacından bahsetmiştir. Bu oran, mülteci kadınlar arasında CTCDSŞ konusunu gündeme getirmek için ilave tedbirler alınması gerektiğini göstermektedir.

Hayata Destek Derneği Mülteci Destek Programı çerçevesinde bilgi paylaşımı, yönlendirme ve danışmanlık yoluyla mültecilerin temel sosyal hizmetlere erişimini geliştirmek için çalışmaktadır. Destek sağlanan bireylerin %50'sinden

3. Yüksel Oktay-Es, 2015: 389

4. Akkaya ve Odman'dan aktaran Buz, 2007: 41

fazlasını kadınlar oluşturmaktadır. Hayata Destek koruma ekipleri 2017 yılında toplam 135 cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakasını adli yardım birimlerine yönlendirmiş; koruyucu barınak, psikolojik destek, çocuk koruma, kadın koruma, geçici barınma, temel ihtiyaçların karşılanması gibi çeşitli müdahalelerde bulunmuştur. Ancak CTCDS ile karşı karşıya olan kadın ve kız çocuklarının seslerini duyurmalarını ve yardım isteyebilmelerini sağlamak için daha fazla çaba gerekmektedir.

Mülteci kadınları güçlendirerek, topluluklarında CTCDS farkındalığı oluşturmak ve ihtiyaç duyulan koruma hizmetlerine erişimi kolaylaştırmak için akranlarına ulaşmalarını sağlamak

amacıyla başlatılan projenin başlangıç safhasında yaşanan bir sıkıntı, projede ilk dersin çıkarılmasını sağlamıştır. Hem kadın temelli bakış açısının eksikliği hem de bunun sonucu olarak üretilen politikaların yetersizliği ulusal basında belirli mecralarda⁵, proje ile ilgili olumsuz haberlerin yayılmasına sebep olmuştur. Fakat bu yansıma, ne proje çalışanlarının ne de proje gönüllüsü kadınların motivasyonunu azaltmıştır. Projenin ilk aşamasında karşılaşılan zorluk, proje başlangıcının bir aylık süreyle ertelenmesine sebep olmakla birlikte; projenin içeriğinin paydaşlarla daha çok paylaşılması ve paydaşların aktivitelere dâhil edilmesi noktasında avantaja dönüşmüştür.

5. <https://www.yeniakit.com.tr/haber/ab-ve-bmden-yuva-yikma-dersleri-475292.html>
<https://www.yeniakit.com.tr/haber/yuva-yikmaya-200-milyon-476249.html>
<https://www.yeniakit.com.tr/haber/ajan-stklar-denetlensin-476869.html>
<https://www.yeniakit.com.tr/haber/bati-kuklalarini-fonlarla-oyunluyor-492287.html>

Medeni Haklar ve Hizmetlere Erişimle İlgili Mülteci Kadınların Güçlendirilmesi - Hatay Sahası

CTCDŞ'nin önlenmesi, hayatta kalanlara yönelik hizmetler ve adalet hizmetlerine erişim, savunmasızlıkların büyük ölçüde arttığı kriz durumlarında daha da kritik hale gelmektedir. Mülteci kadınların homojen bir grup olmadığını düşünmek bu noktada çok önemlidir. Mülteci kadınlar arasında, bilgiye erişimi olmayan veya daha az bilgiye sahip olan, daha savunmasız gruplara özel dikkat gösterilmelidir. Ulaşılması zor olan kişilere ulaşmak, özel müdahaleler ve hedeflenmiş sosyal yardımlar gerektirmektedir. Bu nedenle, bir sosyal yardım stratejisinin oluşturulması; son derece hassas, risk altındaki, marjinal gruplar için özellikle önemlidir. Hayata Destek bu proje kapsamında, toplum temelli yaklaşıma dayanan ve mülteci kadınların kendi kendilerini yetkinleştirmesine odaklanan bir sosyal yardım stratejisi kullanmıştır. "Kadın toplantıları" adı verilen bilgilendirme oturumlarını düzenleme ve mülteci kadınlara ulaştırma sorumluluğunun yine mülteci olan kadınlara verilmesi ve bu kadınların bilgilendirme oturumlarına eğitimler yoluyla hazırlanması projenin temel stratejisidir. Bu proje, Hayata Destek'in gelecekte CTCDŞ sorununa müdahalelerini iyileştirmesini sağlayacak bir pilot proje olarak tasarlanmıştır ve uygulanmıştır.

Projenin genel amacı; mülteci kadınların, cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet konularında adalet hizmetlerine erişimlerine ve güçlenmelerine katkıda bulunmaktır. Özel amacı ise, mülteci kadınların bilgiye erişimi kolay olmayan kendi akranları kadınlara, ihtiyaç duyulan koruma hizmetlerine erişim konularında bilgilendirme yapmaları ve farkındalık yaratarak bu hizmetlere ulaşmalarını sağlamaktır.

Bu proje aşağıdaki sonuçlara ulaşmayı hedeflemiştir:

1. Gönüllü mülteci kadınların, topluluk üyeleri arasındaki kadınlara ve kız çocuklarına geçici koruma rejimi, kadın hakları, mevcut adli hizmetler ve bu hizmetlere erişim hakkında bilgi yayma ve farkındalık yaratma noktasında güçlendirilmesi.
2. Mülteci kadın ve kız çocuklarına mevcut yasal hizmetler ve koruma mekanizmaları hakkında bilgi verilmesi ve bu hizmetlere erişebilmeleri için özgüvenlerinin artmasının sağlanması.
3. CTCDŞ'in üstesinden gelmek için toplum temelli iyi uygulamaların sivil toplum kuruluşları, devlet kurumları, avukatlar ve diğer ilgili paydaşlar arasında paylaşılması.

Proje Sonuçları ve Aktiviteler

1. Gönüllü mülteci kadınların, geçici koruma rejimi, kadın hakları, mevcut adli hizmetler ve bu hizmetlere erişim hakkında farkındalık yaratabilmeleri için güçlendirilmesi.

Projenin ilk aşamasında, aynı zamanda çalışmanın hayata geçirilmesinde etkin rol oynayacak proje gönüllülerinin belirleneceği bir toplantı ile Hatay'daki Suriyeli mülteci kadın topluluğuna projenin tanıtımı yapıldı.

Proje, öncelikle Hayata Destek'in Narlıca'daki toplum merkezi olan Narlıca Hayata Destek Evi'nde düzenli olarak farklı aktivitelere katılan, hâlihazırda iletişim halinde olunan kadın danışanlara duyuruldu. Projede gönüllü olarak eğitimlik yapacak kadınların birçoğu, sahada aktif ve yeni şeyler öğrenme motivasyonları yüksek olan kadınlardı.

Gönüllü kadınların projeye dâhil edilmesi sırasında proje ekibi Reyhanlı'daki Kadın Komitesi ile yakın çalışmalar yürüttü. Söz konusu kadın komitesi 2015 yılında, Hayata Destek'in Reyhanlı'daki toplum temelli koruma çalışmalarının ardından Suriyeli nüfus içinde aktif olarak görev yapan kadınlar tarafından kurulmuştu. Komite çalışmaya başladığı tarihten bu yana 700 kadına ulaştı. Komite üyesi kadınlar, Reyhanlı'da yaşayan Suriyelilerin ihtiyaç duydukları destek ve kaynaklara ulaşmaları, hak ve sorumlulukları konusunda bilgilendirilmeleri için yürüttükleri çalışmalar esnasında bölgedeki Suriyeli

toplulukla iyi ilişkiler kurma fırsatı yakalamışlardı. Proje ekibi bu nedenle komite üyelerinden projeye ilgili bilgi aktarımında bulunma ve projede gönüllü olmak isteyen kadınları derneğe yönlendirme konusunda destek aldı. Buna ek olarak; Narlıca, Altınözü, Reyhanlı gibi bölgelerde Suriyeli toplum merkezleri ziyaret edilerek çoğu Hatay'da dört yıldan fazla süredir yaşayan, geniş iletişim ağına sahip kadınlara proje anlatıldı.

Proje ekibi gönüllü pozisyonu için 30 başvuru aldı. Proje ekibinin değerlendirilmesinden sonra, 30 aday arasından aşağıdaki seçim kriterlerine uygun öncelikle 21 aday seçildi. Projede gönüllü olarak yer almak isteyen ve başvuru yapan kadınlar, proje ekibi tarafından projenin ve topluluk gönüllülerinin rolünün anlatıldığı bir tanıtım toplantısına katılmak üzere Narlıca Hayata Destek Evi'ne davet edildi. Bu toplantıda proje ekibi adaylara detaylı bir bilgilendirme yaptı ve sorularını yanıtladı. 21 gönüllü kadın ile proje aktivitelerine başlandı. Ülke değiştirme, çocuk bakımının zorluğu ve motivasyon düşüklüğü gibi sebeplerle beş kadın projeden ayrıldı, 16 kadın ile proje tamamlandı.

Gönüllü adaylarının belirlenmesi için aşağıdaki kriterler kullanıldı.

- 18-65 yaş aralığında, Suriyeli kadın nüfusa mensup olması.
- Yararlanılacak kaynakları okuyup anlayacak ve aktarabilecek derecede okur-yazar olması.
- Hatay'ın farklı mahalle ve köylerinde yaşam sürüyor olması.
- Sosyal iletişim beceresinin güçlü olması.
- Farklı yerlerde yaşayan kadınlarla toplantılar düzenleme ve eğitim içeriğini yaygınlaştırmaya dair motivasyona sahip olması.
- Projenin başlangıcından bitimine kadar gerekli sorumluluğunu yerine getirme taahhütü vermesi.

Projede bilgilendirme çalışmaları yürütecek gönüllü kadınlara ve proje ekibine, Hayata Destek'in teknik ekibi tarafından Türkiye'de CTCDŞ hakkında yasal çerçeve, uygun yönlendirme, resmi hizmet sağlayıcılarla

irtibat, mağdurun mahremiyetini ve gizliliğini koruma gibi temel yetkinlikleri kapsayan iki günlük, kadınlara yönelik bir eğitim verildi. Bu eğitimler Hayata Destek'in konuyla ilişkili uzman çalışanları tarafından aşağıda sıralanan 5 konu başlığında hazırlandı.

- Geçici koruma ile gelen haklar
- Evlenme ile ilgili haklar
- Evliliğin sona erdirilmesi ile ilgili haklar
- Cinsel haklar
- Şiddet ile ilgili haklar

Eğitimler esnasında gönüllü kadınların toplumsal cinsiyet farkındalıklarının artırılmasına yönelik ihtiyaç tespit edildi. Bu nedenle proje çerçevesinde aylık olarak planlanan toplantıların özellikle ilk ikisi toplumsal cinsiyete ilişkin kavramların tartışıldığı ve sorgulandığı eğitimler şeklinde tasarlandı.

Proje çerçevesinde bir de Hayat Destek'in kendi ekibine yönelik olarak gözlemci eğitimleri düzenlendi. Bu eğitimlerin amacı proje ekibinin gönüllü kadınlara eşlik edebilmesi ve gerektiği zaman süpervizörlük yapabilmesini sağlamaktır. Bu eğitimlere yalnızca proje ekibi değil Hayata Destek'in farklı birimlerinde yer alan kadın çalışanlar da dahil edilerek gerektiği zaman onların da projeye destek olabilmesi sağlandı.

2. Mülteci kadın ve kız çocuklarına mevcut yasal hizmetler ve koruma mekanizmaları hakkında bilgi verilmesi ve bu hizmetlere erişebilmeleri için özgüvenlerinin artmasının sağlanması.

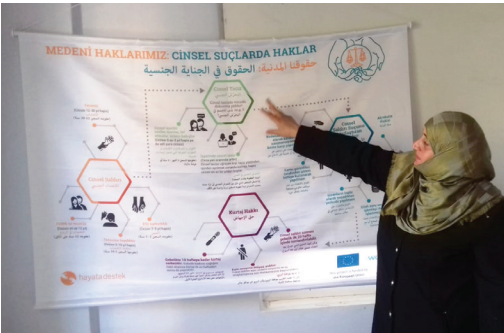

Projenin ikinci aşamasında, cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddete yönelik farkındalık oluşturma ve adalet hizmetlerine nasıl ulaşılabileceği hakkında bilgi yaymak hedeflendi. Topluluk gönüllülerinden oluşan kadınlar, eğitmen eğitiminde sağlanan bilgileri, kadın toplantıları düzenleyerek topluluklarındaki akranlarına yaymak üzere çalışmalarına başladı. Her gönüllü kadının en az 84 kadına ulaşması hedeflendi. Toplam 1260 kadın ve kız çocuğu hedefi ile toplantılar organize edilmeye başlandı.

Kadın toplantıları Hatay'ın Altınözü, Reyhanlı, Antakya, Narlıca, İskenderun gibi farklı ilçelerinde, ihtiyaç dâhilinde okullarda ve Hayata Destek Evlerinde düzenlendi.

Gönüllü kadınların eğitim içeriğini anlatmasını kolaylaştıracak bez afişler ve broşürler tasarlandı ve kadın toplantılarında bu materyaller kullanıldı. Her kadın toplantısına proje ekibinin süpervizörleri katıldı, gözlem yaptı ve gönüllü kadınlara geribildirim verdi. Toplantılar en az beş, en fazla yedi kişilik kadın gruplarının katılımıyla düzenlendi ve eğitmen odaklı değil, katılımcı odaklı bir öğrenme süreci benimsemeye özen gösterildi. Proje içeriklerine yönelik geri bildirimler toplantılara katılan kadınlar ve gönüllü bir anket aracılığıyla toplandı.

Kadın toplantıları esnasında CTCDS konusunda özel desteğe ihtiyacı olduğu anlaşılan kadınlar, Hayata Destek'in koruma ekibine yönlendirildi ve bu alanda destek almaları sağlandı.

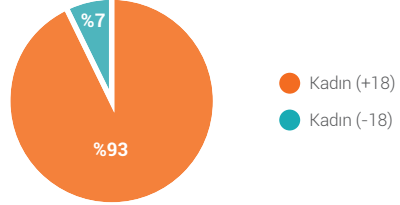
Proje kapsamında Narlıca, Altınözü, Reyhanlı, Antakya ve İskenderun olmak üzere beş ilçede, toplamda 1276 kişiye ulaşılmıştır.

ULAŞILAN DANIŞAN SAYISI

Cinsiyet	Yaş Grubu	Kişi Sayısı
Kadın	-18	93
	+18	1183
Toplam		1276

Ulaşılan Danışan Sayısı

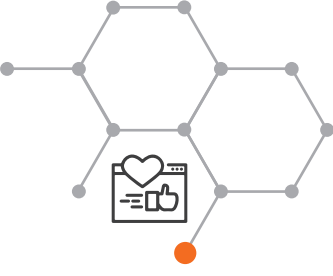
3. Cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin üstesinden gelmek için topluma dayalı müdahaleler konusundaki iyi uygulamaların sivil toplum kuruluşları, devlet kurumları, avukatlar ve diğer ilgili paydaşlar arasında paylaşılması.

Proje ekibinin mülteci kadınlarla CTCDSŞ konusunda işbirliğini teşvik edecek stratejiler geliştirmek için ilgili paydaşlarla ağ oluşturma ve koordinasyon toplantıları yapılması hedeflendi. Bu kapsamda, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve Hayata Destek CTCDSŞ alanında yeni bir pilot proje için çalışmak üzere Ekim 2018'de anlaşmaya vardı. Projenin sürdürülebilir olması hedefine uygun olarak, mevcut proje süresince gönüllülük yapan kadınların yeni bir pilot proje ile akranlarına bilgilendirme oturumları düzenlemeye devam etmesi uygun bir metodoloji olarak benimsendi.

Sürdürülebilir bir etki yaratabilmek için proje ekibi ve gönüllü kadınlar arasında bir deneyim

paylaşım atölyesi düzenlendi. Proje boyunca elde edilen iyi uygulamaların sunulduğu atölyeye yerel yönetimler, toplum temelli örgütler, uluslararası sivil toplum kuruluşları davet edildi.

Projedeki İyi Uygulamalar

• Hayata Destek'in UN Women desteği ile Hatay'da uyguladığı proje pek çok açıdan bünyesinde ilkleri barındırdı. Bu projede Hayata Destek Derneği olarak ilk defa **akran eğitim metodu** vasıtasıyla 'gönüllü kadınlarla çalışma' yöntemi merkeze alındı ve projenin en temel faaliyeti gönüllüler tarafından yürütüldü. Hatay ekibi tarafından seçilen proje gönüllüleri, proje süreci boyunca yönlendirmelerle desteklendi.

• Gönüllü mülteci kadınların, hem toplumsal cinsiyet eğitimleri hem de bilgilendirme oturumlarının içeriğinde yer alan medeni haklar ve CTCDŞ, uygun yönlendirme, resmi hizmet sağlayıcılarla irtibat, mağdurun mahremiyeti ve gizliliğini koruma gibi temel yetkinlikleri kapsayan eğitimler alması sağlanarak kapasite gelişimlerine destek olundu. Proje süresince kadınların bilgiyle birlikte kazandıkları farkındalık, özgüvenlerinin artmasına olanak sundu. **Gönüllülük esaslı çalışmak** en başta gönüllü kadınlar için güçlendirici oldu.

• Bilgilendirme toplantılarında gönüllü kadınların bilgileri organize halde sunmasını kolaylaştıran broşür ve bez afişler üretildi. Farklı materyallerin üretilmesi ve kullanılması, danışanları bilgi alan kişiden çok, **karşılıklı öğrenme** sürecini

destekleyecek katılımcı bir role sokması açısından iyi bir uygulama örneğidir.

• Proje 'sadece kadınlar' ile çalışılması nedeniyle başka bir ilki de barındırdı. Gönüllü kadınlar, kendi iletişim ağlarındaki başka kadınlara ulaştı, onlarla **kadın toplantıları** organize etti. İki saatlik buluşmalarda Türkiye'de sahip oldukları haklara dair sohbetler edildi. Kadınların birbirleri ile iletişim kurmalarına fırsat veren proje kurgusu, çalışma boyunca gönüllü motivasyonunun yüksek kalmasını sağladı.

• Proje kapsamında akran eğitim modeli uygulamasının kadınların güçlenmesinde önemli bir etkisi oldu. Mülteci kadın ve kız çocuklarına mevcut yasal hizmetler ve koruma mekanizmaları hakkında verilen bilgiler sayesinde hizmetlere erişim oranlarının arttığı gözlemlendi. Kişisel ve toplumsal olarak benzer bir geçmişi paylaşan akranlarından aldıkları eğitimler rahat bir paylaşım alanı yaratmasının yanı sıra öğrenme isteğini de tetikledi ve öğrenme sürecini çift taraflı olarak kolaylaştırdı.

• Akran eğitim modeli ve gönüllülerle çalışma yöntemi, Hayata Destek araştırmaları ile anlaşılması ve tespit

edilmesi mümkün olmayan ihtiyaç sahiplerine erişimi kolaylaştırdı. Gönüllü kadınların sosyal ağları, farkındalık oturumlarında ulaşılmaması zor durumdaki hassas vakalara ulaşabilme ve gerekli görüldüğü durumda vaka ekibine yönlendirme olanağı sağladı. Böylece dezavantajlı durumdaki daha çok aileye destek ulaştırılabildi.

- Proje kapsamında kadınlarla paylaşılan **geçici koruma ile gelen haklar, evlenme ile ilgili haklar, evliliğin sona ermesi ile ilgili haklar, cinsel haklar, şiddet ile ilgili haklar** konularından oluşan beş başlığın içeriğinin yereldeki kadınların ihtiyaçları doğrultusunda belirlenmiş olması, ulaşılan kadınların projeden aldığı faydayı artırdı ve projenin yarattığı etki azami seviyeye çıkarıldı.

- Proje sayesinde bir araya gelen gönüllüler, süreç içerisinde güçlü bir **ekip çalışması** örneği sundu. Kendi deneyimlerini diğer gönüllü ekip arkadaşları ile paylaştı. Kadınlar, pek çok soruna birlikte çözüm buldu. Birlikte çözüm bulma hem gönüllü kadınlar hem toplantılara katılım sağlayan danışanlar arasında bir dayanışma ve birliktelik ruhu yarattı.

- Projenin çıktılarının hem gönüllüler hem proje ekibi hem de toplantılar ile ulaşılan

kadınlar açısından verimli ve başarılı geçmesinde Hayata Destek'in mahremiyete dair özeni ve yaklaşımının yanı sıra Suriyeli toplulukla arasında kurulan güven ilişkisi de etkili oldu. Kurumun yereldeki sivil örgütlerle iletişiminin iyi olması ve onların kapasitelerini geliştirmeye dair çabası, sahada ilişkileri güçlendirerek projenin kısa zamanda başarılı bir şekilde hayata geçirilmesini sağladı.

- Proje aynı zamanda gönüllü kadınlar için bir **psiko-sosyal destek** olanağı sağladı. Proje sayesinde kadınlar Hayata Destek'i ve faaliyetlerini daha yakından görme olanağına sahip oldu. Hayata Destek gibi insani yardım alanında çalışan ve destek alabilecekleri diğer kurumları tanımak, yaşadıkları ülkede daha güvende hissetmelerini sağladı. Ev sahibi ülkede güvenlik hissi savaş ortamından kaçıp gelen bireyler için büyük önem arz etmektedir. Bu anlamda proje, gönüllü kadınların sosyo-psikolojik gelişimlerine de katkıda bulunmuştur.

- Farkındalık seanslarının, sahada gözlemcinin verdiği genel bir konu üzerine planlanmak yerine gönüllü kadınların bildirimleriyle, katılımcıların ihtiyaçlarına göre belirlenebilme ve sunulma olanağı sağlaması projenin bir diğer avantajı oldu.

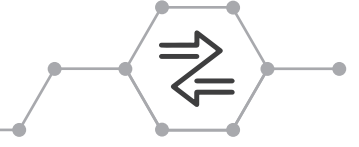
Projedeki Zorluklar

Proje, gönüllülük esasına dayanan akran eğitim modelini temel aldı. Gönüllü kadın grubunun hem mülteci hem de kadın olmanın getirdiği kırılganlığı nedeniyle öncelikle bilgi, yaklaşım ve tutum anlamında kapasitelerinin gelişimine odaklanıldı. Daha sonra kadınların bu bilgiyi kendi akranlarına aktararak, bir farkındalık yaratması hedeflendi. Proje ekibi açısından, projeyi hem amacına uygun olarak yürütmeye çalışmak hem de gönüllü koordinasyonunu sağlamak gibi çok faktörlü bir süreci koordine etmek gerekti. Bunlara ek olarak, proje yukarıdaki istatistiklerde de bahsedildiği üzere en çok göç kabul eden Türkiye ve Türkiye içerisinde yine en yoğun göçmen nüfusa sahip olan şehirlerden birinde, Hatay'da yürütüldü. Tüm bu faktörler göz önüne alındığında pek çok alanda zorluklarla baş etme durumunda kalındı.

- Projenin saha ayağında Hayata Destek'in ilk kez proje gönüllüleri ile çalışması belirli zorlukları beraberinde getirdi. Proje ekibinin az kişiden oluşması ve sorumlu olunan gönüllü sayısının fazlalığı Hayata Destek'in bu proje özelinde çalışmayan ekiplerinin gözlemci eğitimine dâhil edilip, projeye katkı sunmalarına yönelik çözüm ile telafi edilmeye çalışıldı. Proje yoğunluğunu gidermek için seçilen bu yöntem, diğer taraftan kurum içi kapasite gelişimine de katkı sağladı.

- Projede karşılaşılan zorluklardan biri Türkiye'nin yaşanan krizle birlikte geliştirmeye çalıştığı sığınmacı ve göçmen politikalarıdır. Bazı uygulamaları hala belirsiz olan bu politikaların uygulamasının kurumdan kuruma farklılaşması, haklar ve haklara erişim alanında çalışmayı zorlaştırdı. Projenin amacına ulaşmasını güçleştirecek zorlukları ortadan kaldırmak için proje aktivitelerinin içeriğine göre ilgili devlet kurumlarının temsilcileri toplantılara davet edildi. Düzenli olarak projeye dair bilgilendirmeler hesap verebilir ve şeffaflık ilkesi çerçevesinde raporlarla paylaşıldı.

- Toplumsal cinsiyet farkındalığının olmaması ya da düşüklüğü projenin uygulamasını zorlaştıran etmenlerden biri oldu. Çalışmanın yürütüldüğü coğrafyada, kadınları güçlendirmeye yönelik faaliyetlerin kuşkuyla karşılanması ve engelleme çabası, bu proje süresince de yaşandı. Temelde bir vatandaş olarak sahip olunan hakları öğrenme ve öğretme sorumluluğunu yerine getirirken bu şüphelere ve engellemelere maruz kalmak, projenin başladığı ilk ayda proje ekibinin karşısına çıkan en büyük zorluk oldu. Ulusal gazete haberlerinde bilgilendirme oturumlarının içeriğini karalayan ve projenin amacından çok uzak, 'örtülü' amaçları olduğuna dair haberler yayımlandı. Bu projede gönüllü olarak yer

almak isteyen kadınların, toplumsal baskı ve dışlanma korkusuyla projeden çıkmak istemelerine dair bir riski ortaya çıkardı. Her ay gönüllü kadınlarla yapılan toplantılarda çıkan haberlerden bahsedilerek projeye dair motivasyon yüksek tutuldu. Kurulan açık iletişim sayesinde projeden ayrılmak isteyen kadın olmadı ve medyada yer alan çarpıtılmış söylem kadınların dayanışmasına olumlu etki yaptı.

- Bilgi, beceri ve tutum gelişimini desteklemenin yanında, gönüllü kadınların yönetimi, gönüllü seçimi, gönüllü motivasyonunu yüksek tutma yöntemleri, projeye katılımı artırmak, gönüllüler arasındaki ekip ruhunu korumak ve işbirliği içerisinde çalışılmasını sağlamak projenin önemli ve zorlu basamaklarını teşkil etti. Ülke ve şehir değiştirme, kişisel sorunlar gibi sebeplerle projeden ayrılan kadınlar, ekibin diğer kısmında da motivasyon düşüklüğüne sebep oldu. Motivasyon sağlamak için proje ekibi ve gönüllü kadınlar her ay düzenli olarak bir araya geldi. Aylık toplantılarda projenin gidişatı, olumlu ve olumsuz yönleri konuşuldu. Toplantılarda deneyimlerin aktarılması ve ekip çalışmasını teşvik edecek bir sosyal ortam oluşturulması amaçlandı.

- Projenin gönüllü kadınlar açısından zorluğu, farkındalık oturumlarına çevrelerindeki akran kadın mültecileri çağırılmaları aşamasında oluştu. Kısıtlı zaman ve kısıtlı sosyal ağların yarattığı güçlüklerin yanı sıra, toplum içinde yeni bir fikre ve

harekete karşı olan dirençle karşılaşıldı. Bu nedenle, kadın toplantılarına katılımcı bulmak zaman zaman zor oldu.

- Gönüllü kadınların hala savaşın etkileri ile mücadele ederken ve günlük yaşamda zorluklarla baş etmeye çalışırken farkındalık oturumlarını gerçekleştirebilecek bilgi donanımına sahip olmalarını sağlamak, öğrenme ve aktarmaya dair isteklerini taze tutmak ve bunun sürekliliğini sağlamak proje zorluklarından biri oldu. Gözlemci ve gönüllüler arasında güven ilişkisinin kurulması eğitimlere gerekli önemin verilmesini sağladı.

- Proje süresinin kısa olması; içerik geliştirme, materyallerin hazırlanması ve basılması süreçlerinin planlanandan uzun sürmesi sebebiyle gönüllü kadınlar için yapılması planlanan eğitmen eğitimi ertelendi. Bu aksaklık kadın toplantılarının başlamasını geciktirdi. Proje sonrasında edinilen tecrübe sonraki çalışmalarda içerik ve materyal hazırlık sürecinin planlamaya dâhil edilmesi yönünde oldu.

- Saha ayağı yoğun ve kapsamlı olan bir projenin iki saha çalışanı ile yürütülmesi proje ekibini zorladı ve proje sürecini zorlaştırdı. İki saha çalışanının hem sahada düzenlenen kadın toplantılarını gözlemlemesi hem de eş zamanlı olarak veri toplama ve dokümantasyonları yapması aşırı iş yoğunluğuna sebep oldu.

Öğrenilmiş Dersler

Projedeki iyi uygulamalar, projenin hangi yönlerinin iyi gittiğini gösterirken, öğrenilmiş dersler CTCDS ve medeni haklar konusunda bilgilendirilme ve farkındalık noktasında mülteci kadınların ihtiyaçlarını daha iyi ele almaya olanak sağladı. Bu bölüm öğrendiklerimiz üzerinden yeni proje fikirlerini, önerileri ve yeni geliştirilebilecek yöntemleri içermektedir.

- Gönüllülerle çalışmanın kendisi başlı başına çok motive edici olmakla beraber gönüllülerin yaptığı işin profesyonel çalışma olarak net bir karşılığı olduğu söylenemez. Gönüllülerin buldukları çözümlerdeki **yaratıcılık, çalışmalarında gösterdikleri özen ve sahiplenme** onlarla çalışan profesyonel ekibin de enerjisini ve yaptığı işe olan inancını canlı tutmaktadır. Bu sebeple gönüllülük esaslı çalışma gönüllüler, onlarla çalışan profesyonel ekip ve tabii ki kurum nezdinde öğretici olmuştur. Benzer projelerde gönüllerle profesyonellerin beraberce çalışmasına olanak veren alanların oluşturulmasına özen gösterilmelidir.

- Gönüllülerle yapılan çalışmanın en başta gönüllüler için güçlendirici olduğu gözlemlenmiştir. Tecrübe edilen bu proje sayesinde, daha önce hiç gönüllü bir çalışmada bulunmamış kişilerin gönüllü

çalışma sonrası güçlendikleri ve ekibin büyüklüğünden bağımsız olarak gönüllü koordinasyonu ve motivasyonu konusunda gözle görülür bir değişim yarattıkları söylenebilir. Gönüllülerin dâhil olduğu projelerde olumlu çıktılara ulaşmanın anahtarı doğru bir gönüllü koordinasyonudur. Benzer projelerde sorumluluğu sadece gönüllülerin koordinasyonunu sağlamak olan profesyonellerin dâhil olması gerekmektedir.

- Proje planlanırken gönüllü kadınların ihtiyaç duyacağı eğitimlerin dikkate alınması önemlidir. Gönüllülerin toplumsal cinsiyet eğitimi almaları; kendilerindeki **bilgi, deneyim ve tutum değişikliği** için zamana ihtiyaç duyabilecekleri göz önünde bulundurulmalıdır. Hatay özelinde yürütülen bu projede, gönüllü kadınların sahada bilgilendirme çalışmalarına başlamadan önce, eğitmen eğitimleri planlanandan daha uzun sürmüş ve ihtiyaç görüldüğü için planlanandan daha çok eğitim düzenlenmiştir.

- Bu proje vesilesi ile bir araya gelen kadınların proje sonrasında da karşılaşılan zorluk ve sorunlara karşı birlikte hareket etme ve çözüm arama pratiği kazanması sağlanmıştır. Hayata Destek'in yereldeki kurumsal bağlantıları bu noktada etkili kolaylaştırıcı olmuştur. Hatay'da projede birlikte çalışılan Reyhanlı Kadın Komitesi bu

kolaylaştırıcılığa örnek sayılabilir. Proje sürecinde kurulan ilişkiler tecrübelerin yaygınlaşmasına da katkı sağlamıştır. Projede çalışılan Narlıca, İskenderun, Antakya, Altınözü ilçelerinde yürütülen çalışmalarda Reyhanlı Kadın Komitesi örnek olmuştur. Narlıca'daki kadınların kendi örgütlenme süreçlerini tamamlayıp, **Narlıca'da bir kadın komitesi oluşturmaya yönelik çabaları** projenin uzun vadeli çıktılarında biri olacaktır. Gönüllülerle çalışılan sahalarda yerel örgütlenmeyi destekleyecek projeler ya da büyük projeler içinde bu amaçla ek desteklerin de sunulması etkili olacaktır.

- Projenin ve yaratılan etkinin sürdürülebilirliğini sağlamak için akran eğitim modelleri geliştirilmelidir. Bu eğitimlerde kullanılacak materyaller için iş planında daha çok zaman ayrılmalı ve yaratıcı fikirlerden istifade edilmelidir. Benzer amaçlı projelerde kadınların kendi haklarını konuşmasını ve vakalar üzerinden birbirlerinin fikirlerini dinleyebilmelerini kolaylaştırıcı araçlar (kutu oyunları, vb.) kullanılabilir.

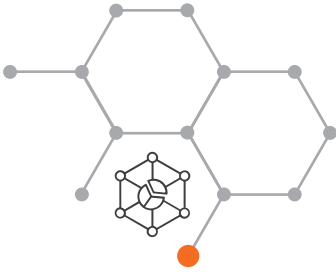
- Proje sayesinde mülteci kadınların hangi alanlarda bilgiye ve desteğe ihtiyaç duyduğunu tespit edilmiştir. Cinsel sağlık ve üreme sağlığı eğitimleri, erken yaşta evlilik gibi konular dikkat çeken alanlardır. Projenin devam etmesi ya da benzer bir projenin hayata geçmesi durumunda Hatay özelinde sıralanan bu başlıklar üzerine içerik

geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması faydalı olacaktır. CTCDŞ, medeni haklar, cinsel sağlık ve üreme sağlığı, erken yaşta evlilik konularında ayrı gönüllü eğitmen havuzları oluşturularak, yerel ve mülteci halkın ihtiyacına göre bilgilendirme çalışmaları yürütülebilir.

- Proje, kadın ve kız çocuklarına ulaşmayı hedeflemiştir. Ancak ulaşılan kız çocuğu yaş grubu oranı, 18 yaş üstü kadınlara göre düşük kalmıştır. Gelecekteki projelerde kadınların ihtiyaçlarının farklılık içerdiği deneyiminden yola çıkılarak, yaş gruplarına ve özellikle gençlere yönelik eğitim modülleri tasarlanabilir.

- Kadınları güçlendirme amacıyla olan projeleri yürütmenin, toplumsal cinsiyet perspektifi eksik olan ve karar alma mekanizmalarında kadınları odağa koyamayan coğrafyalarda çok daha zor olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Devlet kanalı ya da medya aracılığıyla oluşabilecek her çeşit risk veya kısıtlamaya karşı alınabilecek güvenlik önlemlerinin proje başında düşünülməsi makul bir strateji olacaktır.

- Proje, yerel kamu kuruluşlarının daha fazla desteğini alarak ilerleyebilir. Yerel kamu kuruluşları ile İl Göç İdaresi, İl Milli Eğitim Müdürlükleri, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı gibi kurumlarla iletişime geçilerek, işbirliğinin oluşması sağlanabilir.

Ölçme ve Değerlendirme

Projenin ölçme ve değerlendirme faaliyetleri kapsamında gönüllü kadınlarla odak grup görüşmeleri, oturumlara gelen katılımcılarla telefon anketleri yapıldı. Anketler için, rastgele seçilen 130 kadın ile görüşüldü. Bu değerlendirmelerin sonuçları analiz edildi. Analize göre genel olarak telefonla katılanların %71,80'i kadın hakları konusunda daha fazla duyarlılığa ve CTCDS'ye özgü adalet hizmetlerine erişim konusunda daha sağlıklı bilgiye ve yetkinliğe sahip olduğunu belirtmiştir.

Dolayısıyla ***“Mülteci kadınların geçici koruma, kadın hakları, adalet hizmetlerinin mevcut olması ve bu hizmetlere erişim konularında farkındalık yaratmak üzere kendileriyle aynı durumdaki insanlara ulaşmasına ve gereksinim duyulan koruma hizmetlerine erişim konusunda yapılan sevkleri kolaylaştırmasına olanak sağlamak” şeklindeki özel amacın, “odaklanılan kadınlar arasından %70'i cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete özgü adalet hizmetlerine erişim konusunda daha fazla bilgi ve yetkinliğe ve kadın hakları konusunda daha fazla duyarlılığa sahip olduğunu ifade ediyor”*** şeklindeki göstergede, %71,8 başarı oranıyla doğrulandığı sonucuna varıyoruz.

Etütlerden elde edilen bazı bulgular (özellikle

kadınların evlilik ve boşanmaya ilişkin bilgiye yabancı olması), gönüllülerin odak grubu görüşmelerinde elde ettiği bulguları da desteklemektedir.

Anketlerle elde edilen verilere göre, 'evliliği sonlandırma' ve 'geçici koruma hakkı' için doğru yanıt yüzdesi ortalamanın altında kalmıştır. Sonraki eğitimlerde bu iki modül önceden gönüllü ve katılımcılara sunulmalı ve modüllerin daha verimli hale getirilmesi için geri bildirim alınmalıdır.

Odak grup görüşmelerinde elde edilen verilere göre, katılımcılar özellikle 'evliliği sonlandırma' ve 'şiddet' konularında aldıkları bilgilere yabancıydı. Bunun temel nedeni olarak, kendi ülkelerindeki farklı yasal düzenlemeler ve hâkim olan yaklaşımlar olarak belirtildi. Bilgilerin gerçekçi ve daha verimli bir şekilde katılımcılara aktarılabilmesi açısından yasal düzenlemeler gerçek olaylar üzerinden daha iyi açıklanabilir.

Kadınların yetkin hale gelmesini teşvik etmede en önemli faktörün kadınları ekonomik olarak yetkin hale getirmekten geçtiği ve yasal hakları gerçekleştirme açısından bunun kilit faktör olduğu düşünülmektedir. Bu bakımdan gelir oluşturan beceriler ve iş geliştirme, gelecekteki programların odağı olmalıdır.

Gönüllü Kadınların Gözünden Hikâyeler

NASİBA

Doğru zamanda, doğru bilgiye ulaşmak hepimiz için önemlidir, hele ki konu temel haklarımızı. Suriyeli İngilizce öğretmeni Nasiba'nın yolunun Hayata Destek ile kesişmesi ve kadın toplantılarında gönüllü eğitmen olmaya uzanan hikâyesi de tam bununla ilgili. Sahip olduğu hakları bilmediği için büyük zorluklar yaşayan Nasiba, başkalarının aynı durumda kalmasına engel olmak için Hayata Destek ile birlikte çalışıyor.

34 yaşındaki Nasiba, üç çocuk annesi. Suriye'de başlayan savaşın evlerine yaklaşması nedeniyle beş yıl önce Hama'dan eşi ve çocuklarıyla birlikte Gaziantep'e geldi ve üçüncü kızını Türkiye'de dünyaya getirdi. Bir süre Gaziantep'te yaşadıkdan sonra ekonomik nedenlerle Hatay'a göç eden aile, İskenderun'a yerleşti. Nasiba bu esnada Hatay'daki bir özel okulda öğretmenlik

yapmaya başladı. Zamanla eşiyle problemler yaşamaya başlayan Nasiba, ayrılma kararı aldı.

Fakat en büyük sorun, eşiyle aralarında resmi nikâh bulunmamasıydı. Dini nikâhın Türkiye'de resmi bir geçerliliği olmadığı için ne yapacağını bilemedi ve eşinden ayrılmak için birçok hakkından feragat etmek zorunda kaldı. En zoru ise tabii ki çocuklarının velayetini eşiye teslim etmek oldu. Eşinden boşanabilmek için bir din görevlisi ve iki şahidin eşliğinde medeni kanunun ona tanıdığı bütün haklardan feragat etti.

“Boşanmadan dolayı hiçbir hak elde etmedim. Çocuklarım dâhil. Ben bu haklardan tamamen habersizdim. Çünkü haklarımdan vazgeçtiğime dair imza attım. Çocuklarımla velayetini eşiye verdim.”

Onca zorluğun ardından kendine yeni bir yaşam kuran Nasiba, kardeşleriyle yaşamaya başladı ve farklı sivil toplum örgütlerinde gönüllülük yapmaya başladı. O dönemde Hayata Destek'in güçlendirme oturumlarından haberdar oldu ve 'Evlence ile Gelen Haklar, Boşanma ile Gelen Haklar, Cinsel Suçlarda Haklar, Şiddetle ilgili Haklar ve Geçici Korumadaki Haklar' başlıklarından oluşan iki günlük eğitim aldı. Bu eğitimin

ardından bilgi sahibi olduğu sosyal haklarını Nasiba şöyle tarif ediyor:

“ Bu projeyi duyduğumda kadınlar için bir şeyler yapacağımdan ötürü çok heyecanlanmışım. Eğitimin ardından çocukların benim hakkım olduğunu ve benden alınamayacaklarını öğrendim. Bunu daha önce bilseydim çocuklarımdan asla vazgeçmezdim. Bu eğitimi alana kadar bu süreçten habersizdim. Eğitimlerde çok şey öğrendim. Fakat bir yandan da çok üzgünüm. Vazgeçtiğim haklarımla yüzleştim ve neleri kaybettiğimi anladım. Çocuklarım konusunda artık yapabileceğim bir şey kalmadı. Eğer bu haklarımı bilseydim, yapacak çok şeyim olurdu. Şimdi çocuklarımı ayda üç gün görebiliyorum.”

Nasiba, projeye dair en büyük motivasyonunun, kendi yaşadığına benzer durumdaki kadınların haklarını geç olmadan öğrenmesini sağlamak olduğunu söylüyor.

“ Gönüllü oldum çünkü benden çok daha ağır durumlar yaşayan kadınlar olabilir. Benim durumum belki ileride çözülebilir ancak onların problemleri, çözülemeyecek noktalara gelebilir. Bunu engelleyebileceğimin bilinciyle çok daha severe anlatıyorum. Kendilerini doğru yerlere yönlendirmeye çalışıyorum. 18 yaşında kızlar resmi nikâh olmadan gelen evlenme tekliflerini artık reddediyorlar. Birkaç defa da kuaförde yaptım bu oturumları, çünkü Suriyeli kadınların konuşma yeri kuafördür. Zaman geçtikçe tavsiyelerle gittikçe kalabalıklaşıyoruz.”

HALİME

Halime 37 yaşında, 4 çocuk annesi. 16 yaşında Suriye’de evlendirilmiş, evlenmeden önce eşinin avukat olduğu söylenmiş ama evlendikten sonra eşinin fakülteyi bitiremediğini ve aslında avukat olmadığını öğrenmiş. Halime'nin güçlenme öyküsü yıllar öncesine dayanıyor.

“ Kendim küçüklükten terziye başladım. Kardeşlerime komşulara elbise dikiyor, tasarımlar yapıyordum. 24 yaşında arkadaşımdan borç para alıp bir dikiş makinesi satın aldım. Köydeki kadınlarla ‘gün’ adı verilen

etkinliklere katılıp toplu para biriktirip arkadaşşıma borcumu ödedim. Bir yandan terziliğe de devam ediyordum. Oradan gelen parayla da 26 yaşında özel tasarım dersleri almaya başladım. Alanımda giderek daha iyi bir seviyeye geliyordum ve 27 yaşında köydeki kadınlarla küçük bir terzi dükkânı açtık. Evimin bir odasını terziilik işlerine ayırmıştım ve 4 kadın arkadaşım da benimle birlikte çalışmaya başlamıştı. İşlerimiz gün geçtikçe daha da iyiye gidiyordu. Para biriktirmeye başladım ve biriktirdiğim parayla güzel bir ev satın aldım ama eşim bu durumu kabullenmedi ve evin tapusunu kendi adına yaptı. Savaş başlayınca işler durdu evimi, işimi dağıttım dükkânımdaki eşyalar çalındı."

Türkiye'ye gelene kadarki yaşam mücadelesini bu şekilde anlatıyor Halime. Ailesiyle beş sene önce Türkiye'ye gelmiş. Eşi Suriye'de olduğu gibi burada da çalışmayınca sıfırdan başlamak yine Halime'ye düşmüş. Çok zorluk çekmiş. O esnada komşusunun yönlendirmesiyle Hayata Destek Derneği ile tanışmış, gelip ilk olarak dikiş makinesi yardımı için başvuru yapmış. Sonra gelip gitmeye başlamış Hayata Destek Evi'ne. Bu esnada bir arkadaşından aldığı borç para ile ikinci el bir dikiş makinesi daha almış. İki makineyle evin masraflarını ve aldığı borcu ödemeyi başarmış.

Gönüllü olma sebebi sorulduğunda ise;

“ Her zaman acıydım; ailemden, eşimden çok çektim. Şu an istediğim hiçbir kadının aynı şeyleri yaşamamasıdır. İstedğim kadınların fikirlerini özgürce ifade etmesi ve kendilerini yalnız hissetmemeleri güçlü hissetmeleridir”

yanıtını veriyor.

UN Women Projesi'ni ise şöyle anlatıyor Halime:

“ Hukuk ile ilgili hiçbir bilgim yoktu, bu proje sayesinde özellikle cinsel suçlarda haklar ve şiddetle ilgili haklarımı öğrendim. Suriye'de şiddet görünce konuşmamak öğretilmişti bana, ailemden öyle görmüştüm. Özellikle sözel tacizi öğrenince çok şaşırdım, Suriye'de o kadar normaldi ki sözel taciz. Sözel taciz dışında çocuklara uygulanan şiddetin suç olduğunu öğrendim. Geçici korumayla gelen haklarımızı öğrendim ve otumlarda katılımcı kadınlara anlattım, güçlendiğimi ve güçlendirdiğimi hissettim. Projeden sonra kendi kararlarımı almaya ve fikirlerimi özgürce ifade etmeye başladım. Kim ne demiş ne yapmış eskisi gibi önemsememeye başladım. Gelecek için de hedeflerim var onları da gerçekleştireceğim. Mesela ben hiç üniversite okumadım, akademik Arapça öğreneyordum şimdi.”

FATİMA

Fatima'nın öyküsü, hayat karşısında tek başına inandıkları uğruna savaşmayı tercih eden ve bununla da mutlu olan ve daha da güçlenen bir kadının öyküsü. 50 yaşında, inşaat mühendisi, hayatında hiç evlenmemiş gönüllü kadınlardan biri. Üç sene önce tek başına deniz yoluyla Mersin'den Türkiye'ye giriş yapmış. Savaş gibi travmatik bir durumun yükünü kimseye ihtiyaç duymadan omuzlamış, kendi kararlarını kendisi almış ve şimdi de aynı güçle yaşamaya devam eden bir kadın. Fatima, Reyhanlı'da Suriyeli mültecilere yardım yapan bir merkezin müdürlüğünü yapıyor, Hayata Destek Derneği'nin gönüllüsü olduğu için memnun olduğunu, UN Women projesini benimsediğini ve proje sayesinde farkındalık oturumları bitse bile tanıştığı kadınları hakları konusunda bilgilendirmeye devam edeceğini söylüyor. Fatima'ya oturumlardaki duygularını sordüğümüzda şöyle dile getiriyor.

“Farkındalık oturumları sırasında kendimi mutlu hissediyordum. Ayrıca UN Women Projesi sayesinde kendimi daha da güçlü hissetmeye başladım. Projede öğrendiklerim sayesinde şu an müdürlüğünü yaptığım merkezde geçici koruma ile gelen haklar konusunda bilgilendirmeler yapabiliyorum. Daha faydalı olduğumu hissediyorum. Merkezdeki kızlara 18 yaşından önce evlenmemelerini söyledim. Bu konuda yaklaşık 12 kızla konuştum. Merkezdeki diğer kadınlara ise olur da biri onların duygularını istismar eder, ikinci bir kadın olarak dini nikâhla evlenmeleri için ikna etmeye çalışırsa inanmamalarını söylüyorum. Bu konuda yaklaşık 40 kadınla konuştum.”

Katılımcıların Gözünden

• Yaptığımız 'Cinsel Suçlarda Haklar' oturumunda katılımcı kadınlar, Narlıca bölgesinde kadınlara sözlü taciz uygulayan bir erkeği anlattılar. Kadınlar bu durumdan rahatsız oluyordu ve nasıl şikâyet edeceklerini bilmiyorlardı. Oturumda öğrendikleri bilgilerle şikâyet hakları olduğunu öğrendiler ve bir daha tekrar ederse şikâyet edeceklerini ifade ettiler.

• "Evlilikle Gelen Haklar" oturumumuzda katılımcı kadınlardan biri 14 yaşında kızını dini nikâhla evlendirdiğini 15 yaşında ise kızının boşandığını dile getirdi. **"Benim ve kızımın evlilikle ilgili bu şekilde yasal hakları olduğunu bilmiyordum. Bunları bilsem kızımı evlendirmezdim"** cümleleri ile duygularını paylaştı.

• "Evlilikle Gelen Haklar" oturumlarımızdan birinde kadınlardan biri eşinin kendisini ikinci bir evlilikle korkuttuğunu bu durumdan

farkındalık oturumundan önce çok tedirgin olduğunu fakat oturumdan sonra çok rahatladığını ve korkusunun azaldığını ifade etti.

• "Geçici Koruma ile Gelen Haklar" oturumumuzda katılımcı kadınlardan biri kendisinin ve oğlunun geçici koruma kimliği olmadığını ve bu yüzden oğlunu okula kaydedemediğini ifade etti. Oturumumuzda haklarını öğrendi ve tekrar iletişime geçtiğimizde oğlunu okula kaydettiğini oğlunun şimdi üçüncü sınıfta olduğunu ifade etti.

• "Evliliği sonlandırma ile ilgili haklar" adlı oturumumuzda katılımcı kadınlardan biri söz alıp **"eşim beni 3 sene önce terk etti ama haklarımı bilmediğim için boşanamıyordum. Bu oturumdan sonra haklarımı öğrendim ve şu an eşime boşanma davası açmak istiyorum"** diyerek tecrübesini paylaştı.

Sonuç

Literatürdeki pek çok araştırma kadının göç deneyiminin erkekten farklı olduğunu; erkek egemen yasaların ve toplumsal düzenin göç sürecinde, kadının toplumsal cinsiyete dayalı olarak maruz kaldığı şiddeti artırarak dezavantajlı durumunu ikiye katladığını; mülteci kadınların hikayeleri, anlatıları ve ihtiyaçları farklılık gösterse de uğradıkları şiddet türlerinin ve sorunlarının benzer olduğu; en temelde insani haklara erişimde bir farkındalığın oluşması ve bunun kadınların lehinde olacak şekilde eyleme dökülmesi gerekliliğini vurgulamaktadır.

Hayata Destek Derneği'nin yaptığı saha araştırması sonucu doğrultusunda bu soruna çözüm olarak, Birleşmiş Milletler Kadın Fonu desteği ile Hatay'da, mülteci kadınları güçlendirerek, topluluklarında

CTCDŞ farkındalığı ve ihtiyaç duyulan koruma hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak için akranlarına ulaşmalarını sağlamak amacıyla bir proje yürütülmüştür. Bu proje kapsamında 16 gönüllü kadın kendi akranlarına bilgilendirme oturumları düzenleyerek, beş başlık altında eğitim vermiş ve farkındalık yaratmaya çalışmıştır. Proje Hatay'da Narlıca, Reyhanlı, Altınözü gibi ilçelerde uygulanmış olup, 1231 kişiye ulaşılmıştır.

Hayata Destek Derneği ilk kez bir projede gönüllülük esasını temel almış ve akran eğitim modelini uygulamıştır. Hayata Destek proje sayesinde hem toplum temelli koruma faaliyetlerinin etkisinin büyüklüğünü hem de topluluk içinden gönüllülerin güçlendirilerek sürdürülebilirliğin sağlanabileceğini görmüştür.

Kaynakça

1. Buz, S., "Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma" : Toplum ve Sosyal Hizmet Cilt 18, Sayı 2, Ekim 2007
<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423931329.pdf>
2. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,
http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

Proje aktivitelerinin etkisi üzerine bir ön değerlendirme

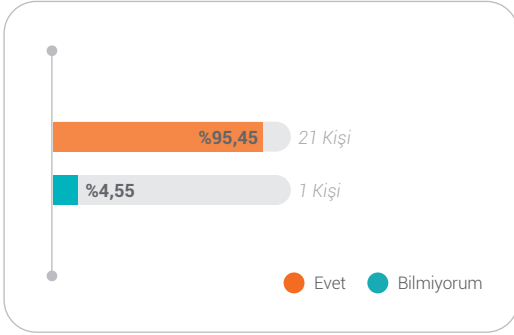
Bilgi ve farkındalık ölçme-değerlendirme anketi

- Katılımcı kadınların projenin sonunda sahip oldukları bilgi düzeyini ölçmek için bir bilgi anketi geliştirildi.
- Türkçe ve Arapça olan anket, İzleme ve Değerlendirme ekibi tarafından telefon üzerinden yapıldı.
- Telefon aramaları 10-11-12 Ekim 2018 tarihlerinde oturumlara katılan 157 kadına uygulandı.
- Katıldıkları her bir oturum konu başlığı için üçer soru yöneltildi.

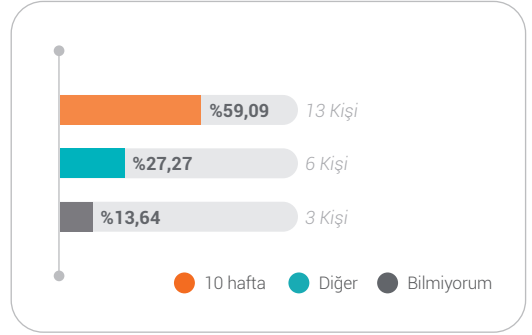

Cinsel suçlarda haklar

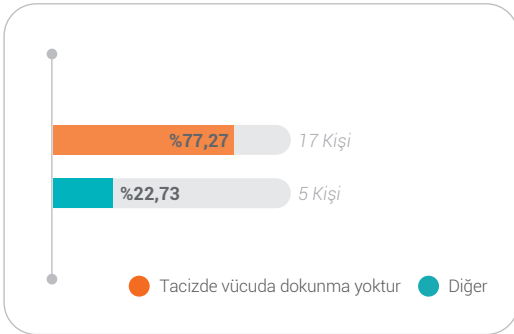
A.1. Türkiye'deki kanunlara göre evlilik içi tecavüzün cezası var mıdır?

A.3. Türkiye'de gebelikte kaç hafta içinde kürtaj serbesttir?

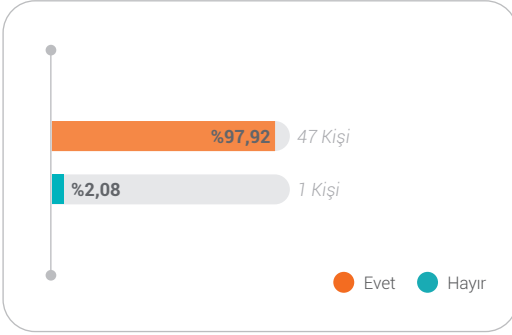
A.2. Cinsel taciz ve cinsel saldırı (tejavüz) arasındaki fark nedir?

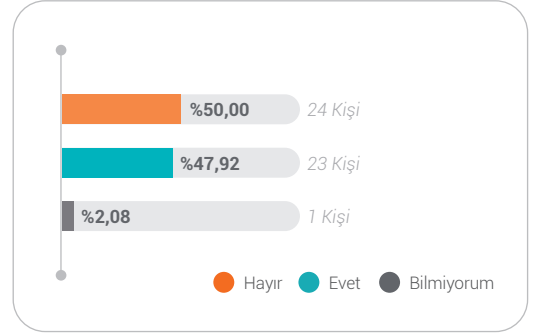

Evlenme

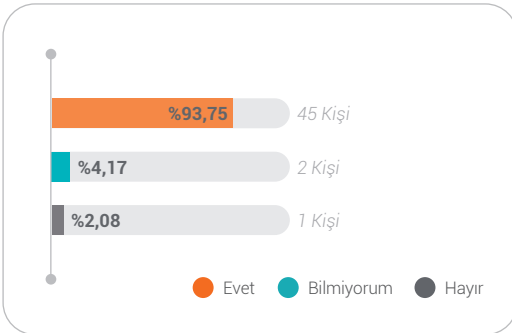
B.1. Türkiye'de evlenecek çiftin (her iki kişinin de) nikahta hazır bulunması gerekli midir?

B.3. "Türkiye'de zorla evlendirmenin cezası eğer bundan anne baba sorumluyorsa daha azdır." Bu cümle doğru mudur?

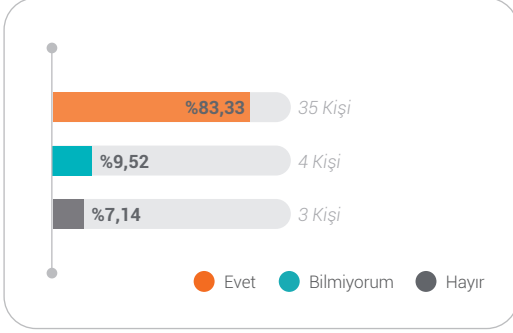
B.2. "Eşlerden birinin evli olduğu ortaya çıkarsa diğer taraf evliliğin iptalini -üzerinden kaç sene geçerse geçsin- isteyebilir." Bu cümle doğru mu?

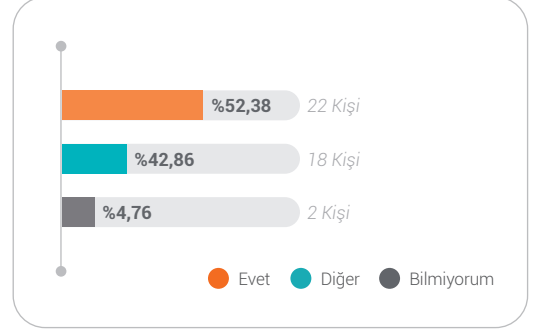

Evliliğin Sona Erdirilmesi

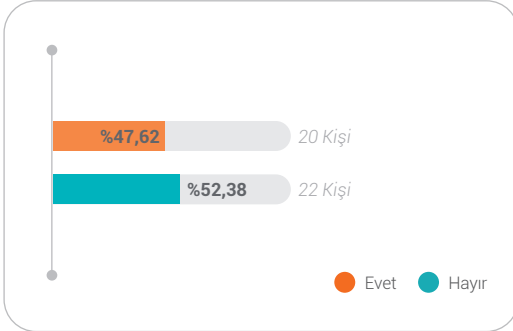
C.1. "Evlilik Türkiye dışında yapılmış olsa bile Türkiye'de boşanmak mümkündür." Bu cümle doğru mudur?

C.3. Evlilik süresince edinilen malların hepsinin tapusu erkeğin üzerinde olduğu durumda boşanmada kadın bu malların ne kadarını hak eder?

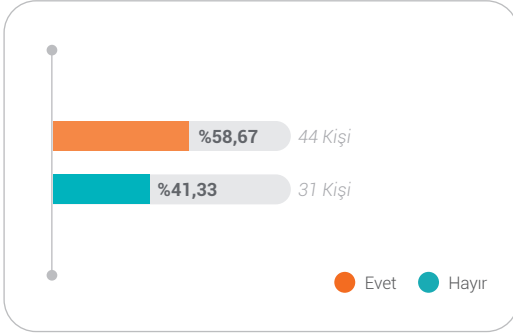
C.2. Eşlerden biri evi terk ettiyse, diğer eş bu sebepten dolayı boşanma davası açabilir mi?

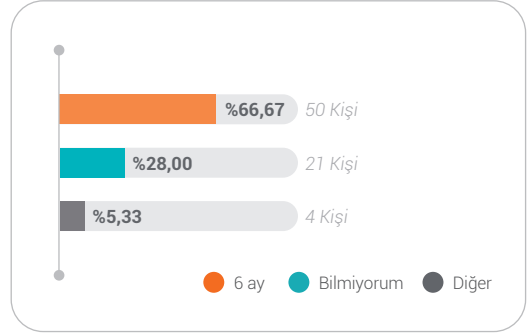

Geçici korumada haklar

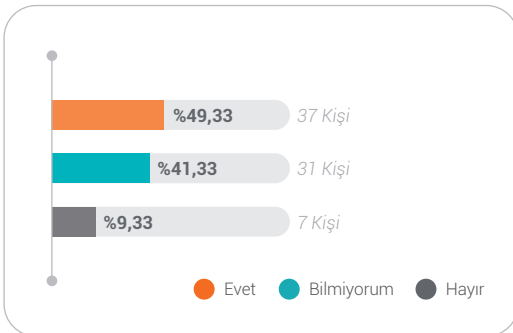
D.1. Geçici korunanlar acil ve zorunlu haller haricinde sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanabilirler mi?

D.3. Çalışma izni almak için en az kaç ay geçici koruma altında kayıtlı olmuş olmak gerekir?

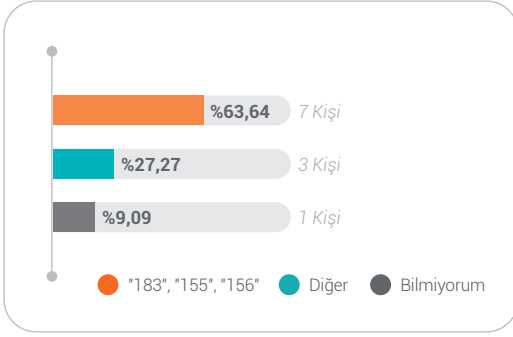
D.2. Kimlik kaydı olmadan çocukların okulda eğitim alması mümkün müdür?

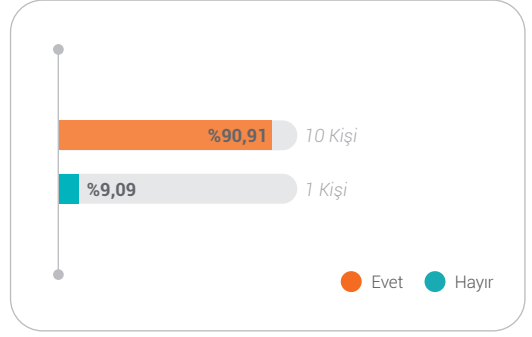

Şiddetle ilgili haklar

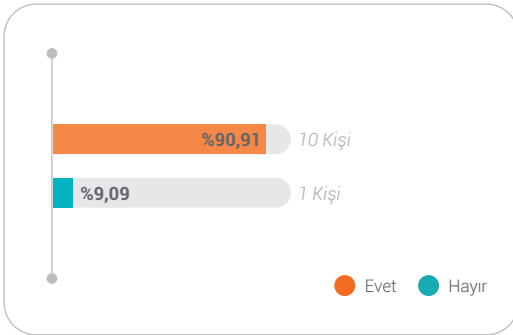
E.1. Şiddet gören kişi hangi numarayı arayıp destek alabilir?

E.3. Şiddet gören kişi tedbir kararı çıkartmak istediğinde bunu kendisi yapamıyorsa başkası onun yerine yapabilir mi?

E.2. Suriyeli kadınlar ŞÖNİM denilen Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezlerinden yararlanabilir mi?

Doğru yanıtlama yüzdesi

Anket yapılan yararlanıcı örnekleminde oturumların içeriğiyle ilgili bilgi sorularını doğru yanıtlama yüzdesi ortalama %70,64'tür.

Geliştirmemiz gereken alanlar

	Doğru yanıt yüzdesleri			
	1.soru	2.soru	3.soru	Ortalama
Cinsel suçlarda haklar	%95,45	%77,27	%59,09	%77,27
Evlilik	%97,92	%93,75	%50,00	%80,56
Boşanma	%83,33	%47,62	%52,38	%61,11
Geçici korumada haklar	%58,67	%49,33	%66,67	%58,22
Şiddetle ilgili haklar	%63,64	%90,91	%90,91	%81,82

Evliliğin sona erdirilmesi ve Geçici korumada haklar başlıkları altında verilmiş olunan yanıtlar ortalama doğru yanıt yüzdeslerinin (%71,80) altında kalmaktadır.

Özellikle bu iki modül ile ilgili, yararlanıcılardan geribildirim alarak bilgi aktarımını daha etkili bir şekilde yapmak hedeflenmelidir.

Ayrıca, örneğin zorla evlendirmede sorumlu anne babaysa daha az ceza alacakları algısının hala ağırlıkta olması, alışlagelmiş pratiklerin sorgulanmasını sağlayabilecek güçte bir aktarım yapmak için daha fazla çaba sarfetmemiz gerektiğini ortaya koymaktadır.

Gönüllülerle yapılan odak grup görüşmelerine "odak grup görüşmesi" tanımlanarak başladı. Yapılacak odak grup görüşmeleri ana dili Arapça olan bir kolaylaştırıcının yürütücülüğünde planlandı. Görüşmeler 60-90 dakikalık oturumlar şeklinde düzenlendi.

5 kadından oluşan 1.grubun odak grup görüşmesi 80 dakika, 4 kadından oluşan 2. grubun odak görüşmesi ise 60 dakika sürdü.

Ön bulgular

Konu	Yanıtlar
Projeden haberdar olma yolu	<ul style="list-style-type: none">- Toplum merkezine yaptığımız ziyaretler- Proje sorumlusunun ziyareti
Gönüllü olma motivasyonu	<ul style="list-style-type: none">- Faydalı bilgileri insanlara ulaştırmak, destek vermek- İz bırakmak (geçmişte mesleğimizi yaparken olduğu gibi)- Kadınların sesini duyulur kılmak- Bilgi veren, saygı duyulan, güçlü biri olduğunu hissetmek- İşe yarar hissetmek- Proje sorumlusunun teşviki- Vazife olarak görmek
Ailelerinin reaksiyonu	<ul style="list-style-type: none">- Eşim ve ailem çalışmama alışkın; gurur duydu ve destekledi. (ağırlıklı yanıt)- Maddi yükü zorlayıcı olabiliyor.- Benim için endişelendiler.- Abilerim ve eşim istemedi.
Zorluklar	<ul style="list-style-type: none">- <u>Boşanma ve şiddet</u> konularında alışageldiklerinin dışında haklara sahip olduklarını öğrendiler. Bu hakların kendi görüşümüz değil kanunlara dayandığını söyledik ancak kabul etmeleri çok zor oldu. (Nedenler: Suriyede 4 evlilik şeriatı uygun. Resmi nikah şartı yok. Erkekler için boşanmak kolay. Kadınlar daha önce bu konularda hiç bilgilendirilmemiş)- Hayata Destek çalışanı olarak algılandık. Bu nedenle derneğin uygulamalarıyla ilgili eleştirilere maruz kaldık; yanıtlamaya gayret ettik.* (ağırlıklı yanıt)- İçeceklerin soğuk olmaması, broşür ve kağıt kalem eksikliği.- Davet edilenlerin çok azı toplantılara katıldı.- Kadınların haksızlığa uğradıkları duygusu ile öfkelenmesi ve eşleri ile gerginlik yaşamaları ihtimali bizi endişelendirdi.- Katılımcılar maddi yardım beklentisi içinde.- Bazı erkekler eşlerine Hayata Destek etkinliklerine katılımı yasakladı. (başkaldırmaya teşvik ettiği gerekçesiyle)

Konu	Yanıtlar
Eğitimciden aldıkları bilgi ve destek	<ul style="list-style-type: none">- Bez afişler kolaylık sağladı.- Zamanla bilgileri daha rahat aktarmaya başladık.- Araç gereçler geç verildi.- Kanunlar daha detaylı açıklanmalıydı; bazı açıklamalar net değildi.
Programın devamı için öneriler	<ul style="list-style-type: none">- Bilgilendirmekten ibaret olmamalı; hak ihlali olduğunda kadının harekete geçebilmesi için maddi imkanlarının olması gerekir. Maddi gelir sağlayacak meslek edindirme kursları ve maddi destekler gerekir. (ağırlıklı yanıt)- Meslek kurslarına katılmak için Halk Eğitim Merkezinde (HEM) A1 dilbilgisi şart olmamalı.- Kanun ve kuralları yalnızca anlatarak uygulatamayız. Bu kanunların bize hizmet ettiğini ispatlayan örnek vakalar sunuyor olmamız gerekiyor.
Diğer	<ul style="list-style-type: none">- Yalnız kadınlara ev veya yurt sağlanmalı.- Kanunu bilmek faydalı olsa da günlük hayatta kanuna uygun olmayan uygulamalara karşı çıkamıyoruz. Örneğin kanunu uygulamayan işverene karşı çıktığında işten atılma riskin var. O nedenle kendi mesleğini öğrenmek ve uygulamak daha iyi olabilir.
Bazı gözlemler	<ul style="list-style-type: none">- Gönüllüler Hayata Destek'te işe alınma beklentisi içinde.

Bazı notlar...

□ Özellikle boşanma ve şiddet konusunda, katılımcılar kendi çevrelerindeki hakim fikirler ve ülkelerindeki uygulamalar nedeniyle, aldıkları yeni bilgiye mesafeli yaklaşmıştır.

□ Bilgiye mesafeli yaklaşma hali anket sonuçlarında görülen "evliliği sona erdirme" konusunda bilgi düzeyinin düşüklüğünü açıklayabilir.

□ Katılımcıların bilgisi verilen Türkiye kanun ve uygulamalarında daha derin

ve örnek vakalar üzerinden tartışarak bilgi edinmelerini sağlayacak türde etkinlikler daha verimli olabilir.

□ Kadınların edindikleri bilgiyi ihtiyaç halinde kullanabilecek şekilde güçlendirilebilmesi için, özerkliklerini sağlayacak gelir elde etmesi en önemli öncelik olarak görülüyor.

□ Kadınların gelir yaratıcı becerilere ve işlere erişimini kolaylaştıracak programlara ihtiyaç duyuluyor.

Proje Materyalleri

MEDENİ HAKLARIMIZ: BOŞANMA

الحقوق المدنية: الطلاق

hayatadestek

The project is funded by the European Union

MEDENİ HAKLARIMIZ: CİNSEL SUÇLARDA HAKLAR

حقوقنا المدنية: الحقوق في الجناية الجنسية

hayatadestek

The project is funded by the European Union

MEDENİ HAKLARIMIZ: EVLİLİK

حقوقنا المدنية: الزواج

İki tarafın MÜR İRADESİ ve evlâğı RIZA göstermesi gerekir.
BAZILAR PARASIZ HUKUKİDİR.

hayatadestek

The project is funded by the European Union

MEDENİ HAKLARIMIZ: GEÇİCİ KORUMADA HAKLAR

حقوقنا المدنية: الحقوق في الحماية المؤقتة

hayatadestek

The project is funded by the European Union

MEDENİ HAKLARIMIZ: ŞİDDETLE İLGİLİ HAKLAR

حقوقنا المدنية: الحقوق المتعلقة بال العنف

hayatadestek

The project is funded by the European Union

hayatadestek

www.hayatadestek.org
info@hayatadestek.org